ZAZIDANA

Autor: Mate Puljak

Ovo je legenda o seoskoj vještici, jednoj od mnogobrojnih žena koje su optužene da su prakticirale magiju. U periodu između 15. i 18. st. u Evropi i Americi, pod sumnjom da su vještice i vješci, spaljeno je i na druge načine ubijeno između 40 i 60 000 ljudi. Vrijednost ove narodne predaje leži u tome što je pronađena zazidana u zidu jedne župske kuće prilikom obavljanja nekakvih restauracijskih radova. Poznavajući moje sklonosti pisanju i sakupljanju usmenih narodnih predaja, a nakon objave radova o njegovim rodnim Studencima, javio mi se svećenik „u miru“, pok. don Jakov Cikojević. Za vrijeme ranog župnikovanja počeo je popisivati predaje o vješticama i vještičarstvu. Ovdje objavljujem najopširniju i najvrjedniju od njih.

Balazs Szakonyi- Antigona

Ušao sam u njegovu kuću, spojenu s kapelom koju je sagradio za svoje potrebe, i sačekao nekoliko minuta. Don Jakov je donio torbu iz koje je izvadio modri fascikl. „Sjedni!“ rekao je. Počeo mi je kazivati okolnosti pronalaska , te način na koji je prikupio dosta predaja. Pričao mi je o svojoj bolesti, teškom životu i curi koju je volio. Dva sata i dvadeset minuta proveli smo u čitanju i tumačenju predaja. Radilo se o nekakvom progonu žena vještica i slično. Zbog prirode sadržaja nije želio da to završi na nekoj lokalnoj internetskoj stranici. *„Ovo je vrijedno! Postoje ljudi koji ne cijene narodnu predaju, dolaze redom iz znanstvenog miljea i uvijek će ismijavati priče naših*

starih jer to nisu priče kakve oni i njihovi mentori žele. Zadnjih stotinjak godina više je podmetnuto nego u doba Porfirogeneta kojega su direktno pobili Banduri i Orbin. U našim predajama nema slavenskih bogova! Ovo je čista Dalmatika! Evo ti pa kada bude prilika, uradi s tim šta želiš samo me ne spominji prije smrti. Evo ti i par knjiga na poklon." Don Jakov je umro nekoliko mjeseci poslije, na dan 1. rujna 2017.

Slučajevi vještica i ophođenje s njima, kako prepoznati vješticu, vještičje čari i čini, i druge teme koje je prikupio, negiraju vještice kakve su mediji stvorili u našim glavama. Činjenica je da na području Dalmacije nije prikupio niti jedan dokaz da je postojala „institucija" vještičarstva. To je veoma zanimljivo pošto nas neki samozvani stručnjaci, lažni doktori povijesti i pseudo istraživači, bez dana terena u nogama, uvjeravaju da je na prostoru cijeloga Balkana postojao vještičji kult. Ne možemo govoriti o kultu. Ti, koji nas pokušavaju uvjeriti u suprotno, rade to sa zlom namjerom jer su posjednuti demonom i zaslijepljeni privatnom osvetom Crkvi, odnosno kleru. Stanje na terenu priča drugačiju priču. Vjerovalo se da pojedine žene mogu biti vještice, ali je cijela priča ostajala na sumnji. Nitko nikada nije dokazao da je netko vještac ili vještica.

Najčešći motiv u zabiokovlju bio je krađa mlijeka preko „komaštara". Radilo se o ženi koja bi preko lanca, na kojemu je visio „važ" tj. posuda od bakra, sakupljala mlijeko iz drugih kuća. Tako bi se mlijeko, koje je netko stavio kuhati, uspinjalo po lancu i bježalo iz posude, te se opet preko lanca spuštalo u vještičju posudu. Vještice su zvane „višćice" ili „štringe". Imale su urokljive oči, nisu išle u crkvu, živjele su same, nisu imale metlu niti crnu mačku, znale su s travama, gljivama, čarima i to je to. Nikakvog vještičjeg kulta nije bilo u Dalmaciji. Pa i ove predaje koje postoje su nategnute. Osim mog izvješća iz Zagvozda (*„Gravišće i začarana špilja",* 24.04.2018.) gdje se spominje Višćun, i gdje bi se dalo naslutiti postojanje kulta, ne postoji ništa slično na prostoru kojega sam ja obradio i kojega je obradio don Jakov, a to je uistinu, statistički gledajući, ogroman prostor.

Dok sam ja obišao cijelu Imotsku krajinu, don Jakov je đakonovao i župnikovao u župama Imotski, Metković, Opuzen, Biorine, Budimir, Zvečanje, Ostrvica, Vinišće, Makarska i Zagvozd. Četiri godine bio je župnik dviju župa u Njemačkoj. Ostao je poznat kao veliki obnovitelj i graditelj crkava. Rodio se u imotskim Studencima, gimnaziju je završio u Sinju, filozofiju i teologiju u Dubrovniku i Splitu. Don Jakov je bio „za sve", uvijek za narod, uvijek u svojim bitkama i krizama. Pušio je poput „Smoking man-a" iz „Dosjea X", volio je brzu vožnju i dobro vino. Borio se za istinu o komunističkim zločinima i zagovarao je iransko podrijetlo kao i povratak, umjesto dolaska, Hrvata. Bio je svoj i „na svoju ruku", poput svakog Dalmatinca.

Zanimljivo je kako se don Jakovljevom smrću izvorni rukopis pogubio (čitaj; sklonjen je- oni ništa ne uništavaju). Osim toga, prebojan je mural kojega je naslikao u Crkvi. To je prvo što je napravio njegov nasljednik, sluga nadbiskupov, don Ivan Ćubelić. Na tom je muralu bila „iranska" teza o podrijetlu Hrvata. Zbog svojih je ekstremno desničarskih stavova gledan poprijeko. Bio je svećenik koji nije znao skriti svoje slabosti i unutarnje borbe. Poštivao je moj rad, i rekao mi da ne odustajem. Znao sam i veliku tajnu koja ga je na kraju i dotukla. Sve bolesti dolaze iz oboljenja duha, iako sportaši i zaluđeni treneri promoviraju da su crijeva uzrok. Ne, uzrok su tuga, nisko samopouzdanje i grizodušje. Onda, nakon toga, možemo pričati o glavi i crijevima. Iako je Jakov bio duhovno bogat, velika tuga je učinila svoje i gurnula ga niz „liticu". Neka mu je laka hrvatska gruda.

PREDAJA

Pojavila se bolest koja je harala od sela do sela. Svi su redom bili zaraženi. U jednoj kući nije bilo bolesti pa je pop posumnjao da s tim neke veze ima kćerka iz dotične obitelji. Ona je, naime, nekoliko dana prije pojave bolesti svima rekla što će se dogoditi ako ju momci ne prestanu proganjati jer je svoj život posvetila Kristu. No, jedan joj je momak „načinio silu“.

Veliki pomor je zadesio sela. Ljudi su se doslovno gasili. „Mrtačko zvono“ nije prestajalo da zvoni. Pronio se glas da je bolest namet koji će proći kada se otkrije i ubije onaj tko je namet stavio. Prva krivica je pala na nju. Na leđima joj je pronađen veliki madež. Uhvatili su je i doveli u crkvu. Tu je bio svećenik, njegov sluga, remeta, harambaša i muški iz sela. Saslušali su je svezanu. Nije negirala što su joj stavljali na teret, već je samo šutjela. Onda su u crkvu ušle cure i žene. Tražile su smrtnu presudu, više zbog njene ljepote nego zbog njene krivice. Kako nije htjela priznati, tukli su je i mučili. Kroz koljena su joj utravali užarenu žicu. Obrili su joj glavu i stukli prste. Kad su je odvodili pljuvali su na nju. Svezali su joj konop oko vrata te izuli bosu.

Pop je odabrao trojicu i šapnuo im da je živu zazidaju u jednu pećinu. Izmučenu su je, po oštrom kamenju, odvukli u planinu. Doveli su je do jedne špilje i ostavili svezanu unutra. Počeli su je zaziđivati. U tom je trenu iz špilje iskočio vuk i zaklao svu trojicu. Djevojka je izmrcvarena zaspala. U snu joj se javio anđeo pa ju „odrišio“. Uzeo ju je pod pazuhe i odnio u selo. No, je li to bio san ili stvarnost? Svi su vidjeli da djevojka lebdi pošto anđela nitko ne može vidjeti. Pomislili su da se radi o đavoljim poslima ili duhu pa su se zaključali. Pop je požurio u planinu i našao zaklanu trojicu. Djevojka je ležala mrtva. Vratio se i s oltara, na Veliki petak, poručio da se zapali kuća djevojčinih roditelja skupa s ukućanima, životinjama i svim stvarima koje su imali.

Bila je ura Kristova raspeća, 6 sati popodne kada su to učinili. Ujutro su svi došli na zgarište, i ugledali oca i majku na kominu, zagrljene i spašene od vatre. Uhvatili su ih, svezali i bacili u bunar. Kako su ih bacili tako je sva voda odjednom nestala. Kao da je netko probušio dno. Na poslijetku su ih izvadili i zatvorili u zemunicu gdje se držalo meso i krumpir. Tu su ih izgladnjivali, a pomor je bio još veći, kao da je pošast doživljavala svoj vrhunac.

Umro je tako otac, a majka je, zatvorena s raspadajućem mrtvim tijelom, poludjela. Pop je odlučio da je ona kriva za bolest, te ju je bez suđenja i saslušanja proglasio vješticom. Naredio je da naslagaju drva i zapale je. Čim su je stavili na drva i potpalili, vjetar je ugasio vatru. A onda je ona viknula: *„Molim Te Bože, oslobodi i mene!“* Bog je dopustio da vatra ipak gori. Bila je uskrsna nedjelja kada se zametnuo vijar i uzdigao je skupa s vatrom u nebo. S velike su visine popadale grane suhe tilovine. Kažu da ih je padalo više nego što je bilo pod njom. Kiša grana obrušila se na selo, a glavni je stup, oko kojega je bila vezana, pao na krov crkve i srušio oltar. Sa zida je palo Kristovo raspelo.

Bolest je prošla, sve je prošlo, i nikada više nisu bili isti. Izguralo je sedam godina, sve se polako zaboravilo. Taj je dan trebala biti misa za pokojnu djevojku. Bilo je lijepo rano proljetno jutro i pop je pošao otključati crkvu za zornicu. Taman kad je obukao misno ruho i popeo se na oltar, prolomio se užasan krik po selu. Remeta je dotrčao i našao popa mrtva. Ležao je „obaklan“ u krvi. Istrčao je iz crkve i na proplanku nadomak šumi ugledao ubojicu.

OSVRT NA BITNO

Etiketa „vještica“ bila je marker kojega su određenim pojedincima ili skupinama pojedinaca davale grupe izvan tog društva. Prava istina je da se radilo o sljedbenicima stare „prirodne“ vjere i onoga što se uporno naziva poganskim kultom. Crkva je to narodno vjerovanje smatrala herezom i stvorila miks vjerskog fanatizma, lažnog puritanizma i patrijarhalne mržnje, potaknula moralnu paniku, masovnu histeriju, progon i na kraju val ubojstava koja su se u tolikoj mjeri otela kontroli da je bila dovoljna riječ kako bi se nekoga mučilo, osudilo i spalilo. Dolaskom prosvjetiteljstva i razuma pod žezlom Marije Terezije 1758. prestaje mračno doba koje je u našim krajevima počelo mnogo ranije nego drugdje. Besmisleno i brutalno nasilje u ime države i Crkve je prestalo. U narodu je ostalo vjerovanje da je osoba koja se rodi s neobičnom oznakom na sebi (madež, bradavica, pjega i sl.) znak da se radi o vještici ili vješcu. Očeva strina, pok. Pila, smatrala je da sam ja jedan od njih jer sam rođen s neobičnom osmerokrakom zvijezdom na lijevom ramenu. Bilo kako bilo, ova fenomenalna predaja kaže kako se računi za nevine moraju poravnati. Ovdje je to učinio vuk koji je „riješio“ popa i trojicu. Zašto vuk nije zaklao remetu? Zbog toga što je pop šapnuo trojici da ju ubiju. Fenomenalna predaja! Sve što radimo drugima, radimo sebi. Bilo da se radi o Dobru ili Zlu, ma koliko mi bježali i nadali se da je karma zaboravila na naša djela, ona će nas, kad-tad sustići. Sve je zapisano i isplanirano unaprijed. Bog, koji je odredio svačiji put, nije zaboravio odrediti njegov kraj. Ostaje otvoreno jedno pitanje; Je li djevojka uistinu bila vještica? Možda je „samo“ imala jaku vjeru…

10.travnja 2020.